

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА
Словник термінів і понять

Харків
2022

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА
Словник термінів і понять

Харків
2022

УДК 373.3.091(477)(038)

Н72

Укладачі:

О. Бабакіна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

І. Толмачова кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Рецензенти:

С. Беляєв доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Н. Булатнікова спеціаліст вищої категорії, вчитель початкових класів Комунального закладу «Харківська санаторна школа №9» Харківської обласної ради

Н72 Нова українська школа: словник термінів і понять / уклад. : О. Бабакіна, І. Толмачова; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2022. 70 с.

У довідковому виданні представлено новітні підходи до організації освітнього процесу в умовах системних освітніх трансформацій в Україні. Подано тлумачення термінів та понять, що висвітлюють ключову інформацію про реалізацію Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти.

Словник термінів і понять є збірником допоміжних матеріалів, який доцільно використовувати у закладах вищої освіти педагогічного профілю під час навчальних занять із освітніх компонентів загальнопедагогічної підготовки та в процесі позааудиторної роботи майбутніх фахівців, при написанні наукових робіт, курсових і кваліфікаційних робіт, у ході інформальної освіти.

Адресується здобувачам вищої освіти, викладачам закладів вищої освіти педагогічного профілю, педагогічним працівникам та усім, хто цікавиться проблемами сучасної освіти.

УДК 373.3.091(477)(038)

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(протокол № 5 від 01.06.2022 р.).*

© ХГПА, 2022
© Бабакіна О., Толмачова І., 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ГЛОСАРІЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	6
ТЕРМІНОЛОГІЧНО-ПОНЯТІЙНИЙ ПОКАЖЧИК.....	55
ПІСЛЯМОВА.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ПЕРЕДМОВА

У сучасних реаліях освітня галузь в Україні характеризується дієвими перетвореннями, що детермінують обґрунтування, розробку та реалізацію новітньої місії, стратегії, напрямів діяльності всіх ланок та компонентів освітньої системи.

Зокрема, актуальним завданням вищої педагогічної освіти є підвищення рівня її якості. Вирішення даного завдання здійснюється в різних напрямках: у змісті, технологіях, формах організації діяльності суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти тощо. Відбувається оновлення змісту підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах впровадження Концепції Нової української школи.

Освітня галузь відкрита та багатовимірна, адже стрімкий розвиток педагогічної теорії та практики характеризується розширенням понятійного апарату галузі. Поступово створюється цілісна система узагальнених знань, що описують новітні тенденції педагогічної дійсності й складають основу ефективних професійних дій в освіті.

Мета довідкового видання – системно подати тлумачення освітянських термінів та понять, що представлено у законодавчих та нормативно-правових документах, описано у науковій, методичній та навчальній літературі й відображають сучасні підходи щодо суті й особливостей реалізації Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти.

У словнику представлено дефініції нормативно-правових документів що висвітлюють діючі підходи до функціонування системи освіти в Україні. Запропоновано терміни та поняття, що відображають наукові пошуки відомих українських дослідників та практичний наробок учителів початкової школи. Дані дефініції змістовно та різнобічно характеризують сучасні напрями впровадження Концепції Нової української школи й охоплюють проблематику створення безпечного освітнього середовища, якості

педагогічної діяльності, компетентнісної освіти, організації інклюзивного навчання, оцінювання навчальних досягнень учнів тощо.

Укладачами у повному обсязі залишено авторські визначення термінів та понять. Для зручності дефініції подано за алфавітом, їх повний перелік представлено у термінологічно-понятійному покажчику.

Словник термінів і понять є збірником допоміжних матеріалів, який доцільно використовувати у закладах вищої освіти педагогічного профілю під час навчальних занять із освітніх компонентів загальнопедагогічної підготовки та в процесі позааудиторної роботи майбутніх фахівців, при написанні наукових робіт, курсових і кваліфікаційних робіт, у ході інформальної освіти. Видання виконує терміноорганізувальну функцію при вивченні освітніх компонентів загальнопедагогічної підготовки й забезпечує формування у здобувачів вищої освіти тезаурусу майбутнього фаху.

Робота майбутніх педагогів із висвітленою у виданні інформацією про суть, механізми та специфіку реалізації Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти сприятиме формуванню у них професійної компетентності та становленню індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Видання адресується здобувачам вищої освіти, викладачам закладів вищої освіти педагогічного профілю, педагогічним працівникам та усім, хто цікавиться новітніми тенденціями у сучасній освіті.

ГЛОСАРІЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

А

- Адаптація** – це зміни в навчальному процесі, які здійснюються з урахуванням індивідуальних особливостей дитини іможуть стосуватися способу сприйняття навчального матеріалу (візуально, аудіально), його опрацювання та способу представлення (оцінка результатів). Адаптація не стосується змін у змісті навчального матеріалу [19].
- Академічна доброчесність** – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [44].
- Академічна свобода** – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [44].
- Активізація пізнавальної діяльності учнів** – застосування вчителем спеціальних дидактичних і методичних засобів з метою стимулювання, приведення в діяльний стан інтелектуальних, моральних та фізичних сил учнів для досягнення конкретної мети [4].

- Активна професійна позиція*** – це складне особистісне утворення, яке характеризується позитивним ставленням до власної професійної діяльності, установкою та готовністю до творчої педагогічної праці, стійким способом поведінки, що базується на педагогічному такті, почутті професійного обов'язку та відповідальності, педагогічній взаємодії, стилі гуманного ставлення до учнів, потреби в самовдосконаленні [62].
- Аналіз уроку*** – метод визначення наявності чи відсутності закономірних зв'язків залежностей між всіма компонентами процесу навчання, що функціонує в межах уроку [2].
- Антистимули інтересу*** – надмір репродуктивного матеріалу, домінування словесних форм роботи, повільний темп уроку, погана організація, одноманітність прийомів заохочення, оцінювання, неувага до переживань дитини [50].
- Арт-терапія*** – методи навчання, виховання, розвитку, зцілення людини, дитини засобами мистецтва. Арт-терапія пов'язана з розкриттям творчих здібностей і сутнісного потенціалу людини, мобілізацією внутрішніх механізмів саморегуляції в процесі вільного самовираження та самопізнання [50].
- Архітектурно доступна школа*** – це: Забезпечення рівних можливостей у реалізації права на освіту для всіх дітей. Врахування потреб усіх користувачів: дітей, вчителів, фахівців, батьків. Підтримка політики, яка сприяє впровадженню інклюзивного навчання. Безпечне середовище для всіх дітей та дорослих. Покращення функціональності об'єкта для всієї громади [61].
- Асинхронний режим*** – передбачає, що освітній процес здійснюється за зручним для вчителів та учнів графіком. Асинхронний режим може

- дистанційного навчання** – включати в себе різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеоуроки (але не обмежуватись ними). За допомогою асинхронного режиму навчання учень/учениця може працювати у власному темпі та в зручний для себе час [40].
- Асистент учителя** – це особа, яка отримала підготовку у галузі педагогіки інклюзивної освіти – інклюзивної педагогіки, та працює під керівництвом вчителя і підпорядковуються керівнику навчального закладу [60].

Б

- Базова середня освіта** – другий рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом базової середньої освіти [45].
- Базовий навчальний план** – складова частина Державного стандарту початкової загальної освіти, що визначає: структуру початкової освіти й перелік освітніх галузей; погодинне співвідношення між освітніми галузями; загальнорічну кількість годин; гранично допустиме навантаження учнів [39].
- Безпосередня підготовка вчителя до уроку** – планування уроку, конкретизація тематичного планування, стосовно кожного окремо взятого уроку, осмислення та складання плану і конспекту уроку після того як визначено основний зміст і спрямованість уроку [18].
- Блог** – це форма спілкування, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. Автор (учитель/ка, один учень/учениця чи їх група) розміщує на сайті свого

мережевого щоденника (блогу) допис (твір, есе) і надає можливість іншим учням прочитати й прокоментувати розміщений матеріал [40].

Бортовий журнал

– метод, що дозволяє не тільки отримати адекватну картину рівня засвоєння учнями матеріалу, а й допомагає учням розвивати вміння фіксувати інформацію, використовуючи графічні способи, навчитися оцінювати свої сильні і слабкі сторони, дає можливість наочно уявити задану проблему [32].

Буктрейлер

– короткий відеоролик, що відтворює у довільній формі розповідь про певну книгу. Створюється за аналогією до трейлерів у кіно. Як правило, такий метод роботи використовують для підвищення зацікавленості до прочитання книги. Буктрейлер може робити і вчитель, і учні, залежно від того, що є метою роботи [13].

Булінг (цькування)

– діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [44].

В

Веб-квест у педагогіці

– проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет [1].

- Вертикальні міжпредметні зв'язки** – передбачають вивчення поняття на одному уроці (або в один часовий проміжок на різних уроках) із використанням навчального матеріалу з різних предметів [39].
- Взаємоконтроль** – система практичних і розумових дій, які здійснює учень з метою перевірки правильності вживання іншою людиною певного способу дії (складу, повноти й послідовності відповідних операцій) [49].
- Взаєморозуміння** – система почуттів, взаємовідносин, що дає змогу узгоджено досягати мети спільної діяльності та спілкування, приводить до довіри, надаючи можливість саморозкритися кожному [65].
- Види контролю** – система послідовних взаємопов'язаних дій учителя й учнів, яка забезпечує зворотний зв'язок у процесі навчання, ефективності навчального процесу [15].
- Вихованість** – комплексна властивість особистості, яка характеризується наявністю і ступенем сформованості соціально цінних якостей і властивостей, що відображають усебічність її розвитку [35].
- Виховання як педагогічна категорія** – передбачає педагогічно цілеспрямовану організацію діяльності, спілкування людини, які сприяють формуванню у вихованців певного ставлення до оточуючого світу, до самого себе, моральних норм і правил поведінки [29].
- Виховна справа** – це форма організації і здійснення конкретної діяльності вихованців, яка є необхідною, корисною, здійсненою. Виховний процес складається з ланцюга виховних справ [35].

Вищий орган громадського самоврядування працівників закладу освіти – загальні збори трудового колективу закладу освіти [45].

Відеоконференція – це конференція в режимі реального часу онлайн. Вона проводиться у визначений день і час. Відеоконференція – один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених класах», коли учні і вчитель/ка перебувають на відстані [40].

Відповідальність батьків – юридичні й моральні норми, які визначають відповідальність батьків перед державою і суспільством за виховання своїх дітей [11].

Візуалізація – це створення та представлення графічного образу текстової чи математичної інформації, що робить її наочною, а отже, зручнішою для аналізу та осмислення [13].

Внутрішні зв'язки – вибір аспектних проблем, які є наскрізними для конкретної навчальної дисципліни і застосовуються у процесі аналізу більшості явищ, які вивчає дана наука [58].

Внутрішній простір закладу освіти – усі приміщення, класи, коридори, зали та їхнє оформлення [37].

Г

Гармонійний розвиток – співрозмірний розвиток фізичних і рухових сил людини, струнке й строге поєднання різних сторін і функцій її свідомості, поведінки й діяльності [11].

Гейміфікація (або ігрофікація, від англ. gamification, геймізація) –

застосування ігрових підходів та елементів гри з метою підвищення пізнавальної активності та мотивації до вирішення прикладних завдань у процесі навчання, кваліфікації, особистісного професійного зростання, формування ключових та професійних компетентностей [20].

Гендерна рівність – однаковий правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації [37].

Гендерні стереотипи – це стійкі, повторювані, загальноприйняті уявлення (думки) про місце та виконувані ролі того чи іншого гендеру в суспільстві, а також про особистість людей тієї чи іншої гендерної ідентичності [37].

Гімназія – заклад середньої освіти II ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує базову середню освіту [44].

Гнучкість дизайну – принцип оформлення та облаштування приміщень закладу освіти, що забезпечується через мобільні робочі місця для індивідуальної, групової та колективної роботи (не лише столи та стільці, але й пуфи, килимки для сидіння тощо, звісно, якщо площа навчального приміщення дозволяє) та створює можливості для швидкої зміни конфігурації освітнього середовища , форм роботи під час заняття [1].

Головна місія психологічної служби – налагодження здорової психологічної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [47].

в контексті

НУШ

Головне – подолання інертності мислення, перехід на якісно

завдання педагогіки партнерства	новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу [39].
Головний результат будь-якого навчального заняття	– це розвиток оволодіння учнями ключовими компетентностями на основі педагогіки партнерства та особистісно орієнтованому підході [1].
Горизонтальні міжпредметні зв'язки	передбачають вивчення одного поняття на уроках з різних предметів впродовж деякого часу (не одночасно [39]).
Готовність до шкільного навчання	– сукупність фізіологічних і психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку, яка забезпечує успішний перехід до систематичного шкільного навчання. Включає компоненти: фізичний розвиток, мотиваційний (позитивне ставлення до навчальної діяльності), волевий (уміння діяти за зразком та здійснювати самоконтроль), розумовий (розвиток пізнавальних процесів), комунікативний (уміння спілкуватися з дорослими і з ровесниками), мовленнєвий [4].
Гра	– вид креативної діяльності людини, у процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій з предметами, стосунки між людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, які характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства [20].
Громадське самоврядування у сфері освіти	– це право учасників освітнього процесу та громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у

сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами, вирішувати питання у сфері освіти як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування, брати участь в управлінні закладом освіти, місцевими і державними справами у сфері освіти з питань, що належать до їх компетенції [44].

Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителем і в співпраці з учнями [20].

Гуманізація навчання – утвердження особистості як найвищої соціальної цінності, сприяння якнайповнішому розкриттю здібностей дітей, володіння ними загальнолюдськими й національними цінностями [50].

Гуманна особистість – людина, переконання якої ґрунтуються на ідеї гуманізму і у поведінці якої є звичними стереотипи поваги до інших, ввічливості, тактовності, демократичності, толерантності [55].

Д

Демократичний стиль – ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного, на довірі; в його основі – орієнтація на самоорганізацію, самоуправління особистості і колективу; основні засоби взаємодії: заохочення, порада, інформація, що розвиває в учнів самостійність [57].

Дерево цілей і задач – структурна модель процесу прийняття рішень, включаючи його елементи за рівнями (цілі, задачі, заходи) і зв'язки між ними (включення та/або підпорядкованість) [20].

Державні стандарти загальної середньої освіти – це вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня. Документи визначають загальний обсяг навчального навантаження та форми державної атестації здобувачів освіти на відповідному рівні загальної середньої освіти, характеристики змісту навчання, принципи організації освітнього процесу, систему управління змістом освіти, змістові лінії та очікувані результати навчання за освітніми галузями [14].

Дискримінація – рішення, дії або бездіяльність, спрямовані на обмеження або привілеї стосовно особи та/або групи осіб за певними ознаками. Наразі в законодавстві України визначені такі ознаки: раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, сімейний та майновий стан, місце проживання, мовні ознаки [37].

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [44].

Дитиноцентризм – максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини, до її сутності, здібностей і життєвих планів [39].

- Діти з особливими освітніми потребами** – поняття, яке широко охоплює всіх учнів, чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми; стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих та дітей із соціально вразливих груп (вихованці дитячих будинків тощо) [60].
- Діяльність** – спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Універсальним предметом діяльності є природа й суспільство, а її загальним наслідком – олюднена природа [11].
- «Долоньки»** – інструмент формувального оцінювання. Під час пояснення якогось завдання учням пропонується дати сигнал певним кольором вирізаної з цупкого паперу долоньки: білим – «все зрозуміло» або «впораюсь самостійно», червоним – «потрібно пояснити ще раз» або «потрібна допомога» [39].
- Досвід діяльності** – актуальна для учня інформація, яка стала надбанням особистості, відклалася у резерв довготермінової пам'яті і знаходиться у стані постійної готовності до застосування у конкретних життєвих ситуаціях [15].
- Доступність** – це усунення існуючих бар'єрів, які заважають дитині з особливими потребами користуватися своїм правом на освіту. Тому оцінка стану доступності вимагає комплексного та універсального підходу [61].
- Дружба дітей** – соціально-моральне й психологічне поняття, яке позначає відносини між дітьми, побудовані на взаємній повазі й симпатії, на спільності інтересів, прихильності, взаєморозумінні [11].

Е

Екологічна грамотність і здорове життя – уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя [25].

Екологічна культура учня – це сформована система наукових знань про процеси і результати взаємодії людини, суспільства і природи; відповідальність за природу як національну і загальнолюдську цінність, основу життя; готовність до природоохоронної діяльності [35].

Електронний освітній ресурс – сукупність навчальних, наукових, інформаційних, довідкових матеріалів та засобів, розроблених в електронній формі та представлених на носіях будь-якого типу або розміщених у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів [20].

Електронний підручник (посібник) – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію [44].

Емоційне тло уроку атмосфера навчального спілкування на уроці, співвідношення емоційного стану вчителя та учнів, їх самопочуття. Комунікативними вміннями, характером стосунків з учнями, темпоритмом уроку вчитель повинен створювати емоційно сприятливе тло уроку [50].

Емоційний – це сукупність індивідуально-психологічних

інтелект властивостей особистості, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і почуттів, емоцій і почуттів оточуючих; здатність ефективно керувати своєю емоційно-почуттєвою сферою, впливати на власну поведінку та інших, легше адаптуватися до мінливого середовища, досягати поставлених цілей через самомотивацію та взаємодію з оточенням [5].

Емпатія – це стан, пов’язаний зі здатністю емоційно відгукуватися на переживання іншої людини; здатність індивіда до паралельного переживання тих емоцій, що виникають у іншого індивіда в ході спілкування з ним; розуміння іншої людини шляхом емоційного «чуття» її переживання [20].

Естетичний розвиток – процес становлення у дитини природних істотних сил, що забезпечують активність естетичного сприйняття, відчуття, творчої уяви, емоційного переживання, образного мислення, а також формування духовних потреб [65].

Ефективність – співвідношення між метою і результатами, досягнутими в процесі розвитку і формування особистості [42].

Ефективність навчання – міра досягнення мети навчання; визначається зіставленням мети й здобутих результатів, на основі чого робиться висновок про ефективність навчання [50].

3

Завдання психологічної – полягає в допомозі у забезпеченні психологічного комфорту з перших днів перебування малюків в новому

- служби закладу загальної середньої освіти** освітньому закладі, сприянні вияву їх творчості та допитливості, розвитку здібностей і розширенню їх можливостей для подальшої самореалізації [47].
- Загальнокультурна грамотність** – здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших [25].
- Заклад загальної середньої освіти** – це заклад освіти, основним видом діяльності якого є освітня діяльність у сфері загальної середньої освіти [44].
- Заклад освіти** – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність [44].
- Запитання на аналіз** – це запитання, що передбачають розкладання інформації на складові, виокремлення частин та аналіз кожної з виділених частин у межах єдиного цілого [48].
- Запитання на знання** – це запитання найнижчого рівня, що вимагає механічного згадування інформації. Інформація відтворюється майже в тому самому вигляді, у якому її було отримано [48].
- Запитання на розуміння** – це запитання, які ставляться для розкриття смислу, сутності того, що вивчається, виявлення зв'язків між ідеями, фактами, визначеннями або цінностями. Учень має подумати, як вони пов'язані між собою, групуються, об'єднуються, що вони означають для нього [48].
- Зворотний зв'язок** – отримання інформації про те, чого учні навчилися, а також про те, як учитель реалізував поставлені навчальні цілі [1].
- Зміст виховання** – це базові культурні цінності (цінності – чесноти та

цінності життєдіяльності), засвоєння яких дає змогу дитині, творчо розвиваючись, взаємодіяти зі святом у всій його багатоманітності через різні види діяльності [65].

Зміст освіти – соціальний досвід у формі системи знань, умінь, навичок і цінностей, відібраних для засвоєння учнями, що забезпечує основу для всебічного розвитку та підготовки до життя у суспільстві [15].

Знання – структурний елемент змісту навчання, який виступає результатом навчально-пізнавальної діяльності і відображається у формі фактів, понять, законів, закономірностей, відношень [15].

I

Індивідуалізація навчання – організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з метою створення сприятливих умов для реалізації їх пізнавальних можливостей, потреб, інтересів [4].

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план [44].

- Індивідуальна програма розвитку** – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання [44].
- Індивідуальні освітні потреби** – це: визначення поточних потреб і навичок; пошук і розробка індивідуальних цілей і завдань для дитини; пошук найкращого навчального середовища; створення індивідуальних навчальних планів [61].
- Індивідуальність** – неповторне поєднання анатомо-фізіологічних, психічних і соціальних рис і властивостей особистості, що безпосередньо впливають на її поведінку й діяльність [63].
- Ініціативність і підприємливість** – ключова компетентність. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально вести себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо [39].
- Інклюзивне виховання** – соціально і педагогічно організований процес формування дитини як особистості, незалежно від рівня психофізичного розвитку, як неповторної людської індивідуальності в умовах інклюзивного суспільства [60].
- Інклюзивне навчання** – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та

включення до освітнього процесу всіх його учасників [44].

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [44].

Інноваційна культура педагога – це інтегральний особистісний новотвір, що охоплює спрямованість на інноваційну діяльність, інноваційну компетентність та інноваційну активність як результат інтенсивності використання інноваційних підходів у педагогічній діяльності [51].

Інноваційний потенціал педагога – готовність і здатність створювати, освоювати і використовувати в своїй професійній діяльності нововведення, а також своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного [20].

Інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти (крім закладів вищої освіти), які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток [44].

Інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи [39].

Інтегроване навчання – це сукупність послідовних та взаємопов'язаних дій учителя й учня. Вони спрямовані на формування цілісної картини світу школяра на основі об'єднання навчального матеріалу з різних освітніх галузей (навчальних предметів) [10].

- Інтерактивна стрічка часу*** – це динамічний спосіб вивчення хронологічного перебігу подій шляхом його візуалізації. Прийом не втрачає своєї актуальності на жодному з предметів. Створення таймлайну можна використовувати для перевірки знань та під час засвоєння нової теми [13].
- Інформаційно-комунікаційний простір*** – форма існування інформаційних систем, яка забезпечує й стимулює оперативні інформаційні взаємодії виробників інформації та її споживачів, трансляцію знань, накопичених в інформаційних ресурсах, і їхнє збереження в сформованій інформаційній інфраструктурі, сукупність комунікаторів, реципієнтів, значеннєвих повідомлень, комунікаційних каналів і засобів комунікації [16].
- Інформаційно-цифрова компетентність*** – ключова компетентність. Передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [25].

К

- Календарний (календарно-тематичний)*** – основний робочий документ, який визначає педагогічну діяльність вчителя та допомагає досягти очікуваних результатів навчання. Календарне

- план** планування розробляється вчителем самостійно або спільно з іншими педагогами в структурі методичного об'єднання (комісії) закладу освіти [1].
- Кліпове мислення** – це процес відображення безлічі різноманітних властивостей об'єктів без урахування зв'язків між ними, що характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, повною різноманітністю інформації, яка надходить до людини, високою швидкістю її надходження та сприймання [9].
- Ключова компетентність** – здатність учня самостійно діяти у незнайомій ситуації під час розв'язування актуальної для нього проблеми [15].
- Когнітивні емоції** – специфічні переживання учня, які виникають під час навчання [15].
- Колективна форма роботи** – передбачає діяльність цілого колективу за спільною метою, змістом, методами і зважає на розподіл праці та зв'язків, співпрацю, допомогу в спільній діяльності, контроль, облік і керування, взаємовиховання, творчу активність [43].
- Коло вибору** – призначене для вирішення конфліктних ситуацій. Створене з використанням різної колірної гами та малюнків, щоб дітям було цікаво сприймати. Методика пропонує декілька варіантів виходу із ситуації, наприклад: «Домовся», «Обговори», «Почекай і охолонь», «Попроси вибачення», «Переключись на інше», «Зупинись», «Залиш так, як є», «Зіграй у гру» [23].
- Комікс** (англ. comics, множина від comic – комедійний, комічний, смішний) – графічно-оповідний жанр, у

якому поєднано малярство (карикатуру, послідовність малюнків) і літературу (короткі тексти у вигляді «мовної бульки» чи «хмарки»); серія зображень із короткими текстами, що становлять історію; книжка з такими малюнками. Інша назва – мальована історія [24].

Компетентнісна освіта – особистісно-діяльнісна, результативна освіта; вона зміщує акцент на здатність особи до практичних дій у певному контексті [50].

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [44].

Компоненти ротаційної моделі «Щоденні 5» : читання для себе; письмо для себе; читання для когось; робота зі словами; слухання [39].

«Щоденні 5»

Компоненти ротаційної моделі «Щоденні 3» : математика самотійно; математика разом; математичне письмо [39].

«Щоденні 3»

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – це комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення [44].

Коучинг – система взаємодії, що дозволяє людям вирішити особистісні чи професійні проблеми, знайти та відкрити в собі приховані можливості [28].

Креативність – це здатність учня до творчої діяльності, яка,

насамперед, передбачає оволодіння вміннями творчого, критичного, нестандартного мислення [15].

Критичне мислення

– це мислення усвідомлене, самостійне, рефлексивне, цілеспрямоване, обґрунтоване, контрольоване та самоорганізоване. Такий тип мислення складається із загальнометодологічних принципів і стратегій (змістовний блок) та широкого спектру процедур оцінювання та обґрунтування (операційний блок) [54].

Кубування

– стратегія навчання, яка полегшує розгляд різних аспектів теми. Цей підхід передбачає використання кубика (його можна виготовити самостійно з цупкого картону або оклеїти коробку папером), на кожній грані якого написано вказівки: 1. Опишіть. 2. Порівняйте. 3. Установіть асоціації. 4. Проаналізуйте. 5. Знайдіть застосування. 6. Запропонуйте аргументи «за» або «проти» [39].

Культура поведінки

– дотримання основних вимог і правил людського співжиття, вміння знаходити правильний тон у спілкуванні з оточуючими [11].

Л

Лепбук

– це тематична папка. Тематична, адже присвячена одній темі. Папка – тому що має вигляд теки. Її зручно розглядати, користуватися вміщеними матеріалами. Цю папку можна постійно доповнювати чимось новим [10].

Лицей

– заклад середньої освіти III ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує

профільну середню освіту [44].

М

Математика разом – компонент ротаційної моделі «Щоденні 3». Ця діяльність залучає дітей до математичних ігор, як самостійних, так і з партнерами, а також спонукає брати участь у діяльності і вирішенні проблем, використовуючи інструменти для лічби чи ігрові матеріали [39].

Математична компетентність – ключова компетентність. Культура логічного і алгоритмічного мислення. Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем [39].

Математичне письмо – компонент ротаційної моделі «Щоденні 3». Це час, коли учні виражають свої думки і розуміння, працюючи над певними математичними завданнями або математичним змістом: виразами, цифрами і числами, задачами, а інколи, створюючи власні завдання також [39].

Матеріали математичного центру : матеріали для лічби (пластикові іграшки, кубики різних розмірів, фабричні або саморобні предмети для лічби); пазли; доміно; лінійки, терези, інші засоби для вимірювання; ігри [39].

Матеріали мистецького центру : фарби й пензлі; глина (пластилін); старі журнали; папір; приладдя для письма й малювання; мольберт [39].

- Матеріали осередку природознавства** : камінці, мушлі, інші природні матеріали; магніти; збільшувальне скло; терези; довідкова література й журнали з природознавства; кімнатні рослини [39].
- Матеріали осередку читання і письма** : книги; карти; глобус; плакати; вірші, написані на великих аркушах паперу; письмове приладдя (олівці, маркери, фломастери); папір; клей або скоч (липка стрічка); діркопробивач, мотузки; комп'ютер і навушники [39].
- Медіація** – це процедура врегулювання спору (конфлікту) шляхом переговорів сторін цього спору (конфлікту) за допомогою одного або кількох нейтральних неупереджених посередників (медіаторів), які мають відповідну підготовку, навички та викликають довіру у обох сторін конфлікту [12].
- Мета другого циклу навчання** – здійснення навчального процесу з концентрацією педагогічної уваги на формуванні в учнів відповідальності і самостійності; підготовка до успішного навчання в основній школі [39].
- Мета інклюзії в освіті** – створення такого соціокультурного середовища закладу загальної середньої освіти, яке б задовольняло індивідуальні освітні потреби усіх учнів, незалежно від особливостей їхнього психофізичного розвитку [60].
- Мета першого циклу навчання** – природне входження дитини в шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища [39].
- Мета повної загальної середньої освіти** – всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації,

відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [44].

Мета освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [44].

Метавміння – це здатність переносу раніше засвоєних знань і умінь в нову ситуацію [41].

Метазнання – це відомості про механізми діяльності, розуміння її структури. Це знання про оптимальні стратегії та процедури використання предметних знань [41].

Метод інклюзивного виховання – спосіб діяльності вчителя і учнів з метою досягнення поставленої виховної, корекційно-розвивальної мети [60].

Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на розв'язання навчально-виховних завдань; мікродіяльність, до структури якої входять взаємопов'язані ціль, мета, зміст, спосіб засвоєння, форма співпраці суб'єктів навчання та результат [2]

- Методи контролю** – способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу [18].
- Мобільність педагога** – особистісна здатність адаптування до змін, що забезпечує стабільність розвитку фахівця та активну професійну позицію [56].
- Модель навчання «Перевернутий клас»** – різновид змішаного навчання, головною особливістю якого є те, що домашнім завданням для учнів є робота в онлайн-середовищі: перегляд навчальних відеоматеріалів або інформаційних ресурсів для опрацювання нового навчального матеріалу або закріплення вже вивченого [34].
- Модельна навчальна програма** – це документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення *очікуваних* результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством [7].
- Модерація** – це метод, який у невимушеній колегіальній атмосфері і за самостійної участі кожного учасника дозволяє цілеспрямовано, ефективно і конструктивно розглядати теми, проблеми і задачі, зосередившись на їхньому змісті [6].
- Модернізація освіти** – зміни в системі освіти з метою досягнення його відповідності сучасним вимогам і підвищення його ефективності без докорінних змін, притаманних реформуванню [20].
- Модифікація** – зміни змісту або концептуальної складності

навчального завдання [19].

Молодший шкільний вік – етап розвитку дитини, який відповідає періоду навчання в початковій школі; хронологічні межі цього віку різні в різних країнах; в Україні молодший шкільний вік – 6–10 років [4].

Моніторинг якості освіти – систематичні процедури збору даних щодо важливих аспектів освіти на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях [15].

Мотив навчання (фр. *motif* – рухаю) – внутрішня спонукальна сила, яка забезпечує рух особистості до активної пізнавальної діяльності. З психологічного погляду мотивує внутрішніми рушіями навчальної діяльності. Від рівня сформованості мотивів багато в чому залежить успішність і результативність учіння [27].

Мультимедійні засоби – сукупність приладів і програмних продуктів, які забезпечують сприймання людиною інформації одночасно кількома органами чуття: аудіоінформація (звукова), відеоінформація, анімація (мультиплікація, оживлення образу) [50].

Н

Навичка – дія, складові якої у процесі формування стають автоматичними [15].

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та

затверджується педагогічною радою закладу освіти [45].

Навчальне співробітництво – загальний принцип, ідея побудови освітнього середовища, перетворення його на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії з метою духовного та інтелектуального взаємозбагачення учасників [28].

Навчальний діалог – засіб культурного обміну ціннісними смислами суб'єктів освітнього процесу у процесі комунікативної взаємодії [28].

Навчання – процес цілеспрямованої, послідовної взаємодії вчителя й учнів, спрямований на засвоєння всіх компонентів змісту освіти [50].

Науковий світогляд – цілісна система наукових, філософських, політичних, моральних, правових, естетичних понять, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення людини до навколишньої дійсності й до самої себе [58].

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті [38].

O

Об'єкт виховання в національній системі освіти – особистість українського громадянина, розвивати й формувати яку можна лише цілеспрямованими навчально-виховними впливами [63].

Обізнаність та самовираження у сфері культури – ключова компетентність. Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за

допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших [25].

Ознаки ключових компетентностей : поліфункціональність; надпредметність; міждисциплінарність; багатокomпонентність; спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції [39].

Опорний заклад освіти – це заклад загальної середньої освіти, що має зручне розташування для підвезення дітей з інших населених пунктів, забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну і навчально-методичну базу та спроможний забезпечувати на належному рівні здобуття профільної освіти [44].

Освіта – основа інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [44].

Освітній округ – це сукупність закладів освіти (їхніх філій), у тому числі закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури і спорту, що забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території [44].

Освітній омбудсмен – посадова особа, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти [44].

Освітній простір – як об'єктивна, так і суб'єктивна багатомірна педагогічна реальність, у якій відбуваються події

<i>у школі</i>	освоєння кожним суб'єктом освітньої діяльності шкільного освітнього середовища, результатом якого є їх прогресивний розвиток [4].
<i>Освітній процес</i>	– система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [44].
<i>Освітня галузь</i>	– складник змісту освіти, що відображає певну сферу вивчення або об'єднує споріднені сфери [39].
<i>Освітня діагностика</i>	– процес визначення результатів освітньої діяльності учнів і вчителя з метою виявлення, аналізу, оцінювання і корекції навчання [15].
<i>Освітня діяльність</i>	– діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті [44].
<i>Освітня програма</i>	– єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання [44].
<i>Основа формування ключових компетентностей</i>	– досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них [10].
<i>Основна мета інклюзивної освіти</i>	– це досягнення якісних змін в особистому розвитку дітей з особливими освітніми потребами [60].
<i>Основне завдання асистента</i>	– допомога вчителю в забезпеченні особистісно зорієнтованого, індивідуального підходу в освітньому

<i>вчителя</i>	процесі, зокрема у створенні індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами [19].
<i>Основні компетентності у природничих науках і технологіях</i>	– ключова компетентність. Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати [25].
<i>Основні складові Нового освітнього простору</i>	: креативний зовнішній та внутрішній дизайн; комфорт та енергоефективність; сучасні умови для навчання, розвитку та спілкування; безбар'єрний простір та умови для інклюзивного навчання; багатофункціональне середовище [46].
<i>Особа з особливими освітніми потребами</i>	– особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [44].
<i>Особистісна (мотиваційна) готовність</i>	– важливий компонент готовності до школи, тобто готовність і бажання дитини прийняти нову соціальну позицію школяра, бажання вчитися, позитивно сприймати образ школи [47].
<i>Особистісно-орієнтована освіта</i>	– освіта, що забезпечує розвиток і саморозвиток особистості, виходячи з виявлення її індивідуальних особливостей як суб'єкта пізнання і предметної діяльності [59].
<i>Особистісно орієнтоване виховання</i>	– це заохочення активності вихованця, допомога йому в пізнанні самого себе, формування мотивації постійного самовдосконалення, прищеплення ефективної його

методики, чітке визначення духовних цінностей і змістовних життєвих орієнтирів, сприяння самовираженню, саморозкриттю і самореалізації вихованця, своєчасне коригування його дій [63].

**Особистісно
орієнтований
підхід у роботі
з учнями**

– це, насамперед, повага особистої гідності кожної дитини, її індивідуальних життєвих цілей, запитів та інтересів. Процес, спрямований на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей [1].

Особистість

– людина, яка досягла такого рівня соціального розвитку, який дозволяє їй знаходити й обирати серед цінностей культури особистісні смисли, свідомо, самостійно і відповідально діяти згідно з обраними смислами [35].

Оцінне судження

– характеризує процес навчання і відображає кількісний і якісний результати процесу навчання: ступінь засвоєння знань і вмінь з навчальних предметів та рівень розвитку учнів. Використовується у процесі контрольної-оцінної діяльності при безбальному оцінюванні [21].

Оцінювання

– процес встановлення рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змісту предмета в порівнянні з вимогами діючих програм. Оцінювання є особливою стороною контролю, а педагогічна оцінка його результатом [52].

**Очікувані
результати
навчання**

– це результати, яких учні мають досягти на певному етапі освітнього процесу [36].

П

- Педагогіка партнерства** – напрям педагогічного мислення й практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію освітнього процесу. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними метою та прагненнями, є добровільними й зацікавленими партнерами, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [51].
- Педагогічна діяльність** – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей [44].
- Педагогічна імпровізація** (франц. improvisation, від лат. improvisus – несподіваний, непередбачений) – знаходження педагогом під час навчально-виховного процесу несподіваного педагогічного розв'язку і миттєве його втілення [20].
- Педагогічна інновація** – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому, а також створення нового змісту, форм і методів освітньої діяльності [50].
- Педагогічна рада** – основний постійно діючий колегіальний орган управління закладу загальної середньої освіти (структурного підрозділу закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої

освіти (у разі його створення) [45].

***Педагогічна
рефлексія
вчителя***

– система процесів, що забезпечують аналіз цілей, завдань, способів, прийомів і предметного змісту самої педагогічної діяльності, викликають трансформацію особистісного ставлення до себе та інших учасників педагогічної взаємодії [33].

***Педагогічне
мислення***

– здатність учителя застосовувати теоретичні положення філософії, психології, педагогіки, методики в конкретних педагогічних ситуаціях навчально-виховної роботи; вирішувати педагогічні завдання; використовувати педагогічні ідеї в конкретних ситуаціях діяльності; «бачити» у конкретному явищі його педагогічну суть [11].

***Педагогічне
спілкування***

– система органічної соціально-психологічної дії учителя-вихователя і вихованця у всіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості [27].

***Педагогічний
коучинг***

– технологія інноваційного менеджменту, що сприяє розвитку потенціалу особистості та груп людей, які спільно працюють (педагогічного колективу), а також забезпечує максимальне розкриття й ефективну реалізацію цього потенціалу [51].

***Педагогічний
моніторинг***

– система цілеспрямованого збирання, опрацювання й використання інформації про діяльність освітніх систем або їх окремих елементів, яка забезпечує неперервне відстеження її стану з метою контролю, оцінювання, коригування та прогнозування розвитку [50].

Педагогічний патронаж – це спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми [44].

Педагогічний працівник – особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах системи загальної середньої освіти [44].

Підручник – навчальне видання, яке містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни, подані відповідно до мети й завдань навчання, визначених програмою і вимог дидактики, вікової та педагогічної психології [2].

Повна загальна середня освіта – систематизована та передбачена відповідними державними стандартами сукупність результатів навчання і компетентностей, здобутих особою на рівнях початкової, базової середньої та профільної середньої освіти [45].

Посидання методів навчання – вибір та застосування комплексу методів навчання з урахуванням їх доповнювальних, компенсаторних можливостей для ефективного досягнення конкретної навчальної мети [4].

Позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи, які мають правомірну,

об'єктивно обґрунтовану мету. Вони спрямовані на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України [37].

Показник дієвості громадського самоврядування в школі – налагоджені механізми зворотного зв'язку: забезпечена можливість для обговорень, питань, петицій, голосувань, створення «банку пропозицій та ідей» тощо, врахування запитів і пропозицій у подальшій роботі [31].

Портфолійне оцінювання – сучасний спосіб оцінювання навчальних досягнень учнів, який передбачає цілеспрямований систематичний збір учнівських робіт у різноманітних видах для засвідчення прогресу у навчанні [15].

Портфоліо – це спеціально спланована та організована індивідуальна добірка матеріалів і документів, яка демонструє зусилля, динаміку і досягнення учнів у різних сферах [39].

Портфоліо учителя – це засіб фіксування, збирання і систематизації матеріалів, який показує рівень професіоналізму вчителя і вміння вирішувати задачі професійної діяльності [22].

Початкова освіта – перший рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом початкової освіти [45].

Початкова школа – заклад освіти I ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує початкову освіту [44].

<i>Правила поведінки</i>	– вимоги, що визначають, як саме мають реалізовуватися стосунки між учасниками освітнього процесу, щоб освітнє середовище було вільним від будь-якого насильства та формувало атмосферу конструктивного спілкування та співпраці [1].
<i>Предметна компетентність</i>	– освоєний учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної зі здобуванням нового знання, його перетворення і застосування [15].
<i>Принципи соціального партнерства</i>	: рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей [39].
<i>Профільна середня освіта</i>	– третій рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом профільної середньої освіти [45].
<i>Процес виховання</i>	– динамічна взаємодія (співробітництво, партнерство) вихователя та вихованців, спрямована на засвоєння вихованцем у різних видах діяльності цінностей культури, здійснення його самореалізації, самоствердження, особистісний розвиток [35].
<i>Психологічна культура</i>	– це більш високий рівень професіоналізму педагога, який досягається через філософське осмислення й саморефлексію педагогічної професії, це міра й спосіб творчої самореалізації фахівця в різних видах професійної діяльності й спілкуванні, що спрямовані на психологічний саморозвиток, самопізнання й самовдосконалення та на засвоєння, передачу й створення професійних цінностей і ефективність

кінцевого результату виконаної роботи [47].

Психолого-педагогічний супровід

– це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [44].

Психолого-педагогічні послуги

– це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, реабілітаційних установ системи охорони здоров'я, соціального захисту, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру [44].

Р

Регламенти школи

: порядок доступу батьків до школи і класів, порядок індивідуального позакласного спілкування з учителями та класними керівниками, форми проведення першого й останнього дзвоника, батьківських зборів, наявність або відсутність дрес-коду для учнів і вчителів та інші [31].

Резерв навчальних годин

– різниця між рекомендованою й мінімальною кількістю навчальних годин. Години резерву заклад освіти використовує на власний розсуд – може доповнити галузь, додавши ці години до іншого інтегрованого курсу або предмету, перерозподілити на іншу освітню галузь, використати для побудови індивідуальної освітньої траєкторії учня, для запровадження факультативів, курсів за вибором [7].

Результати навчання

– сукупність новоутворень і змін, які були цілеспрямовано запрограмовані перед початком навчального процесу і з якими учень переходить на вищу

ланку освіти; комплекс знань і умінь (компетентностей), одержаних у процесі навчання, які учень може продемонструвати по закінченні навчання [15].

Рефлексивна позиція педагога – процес мисленнєвого аналізу професійної ситуації, на основі якого відбувається особистісне усвідомлення її сутності та визначаються способи і перспективи її вирішення [53].

Робочий навчальний план закладу освіти – розробляється навчальним закладом на основі Типового навчального плану, затвердженого Міністерством освіти і науки України. У робочому навчальному плані конкретизується варіативний складник Базового навчального плану [39].

Розвиток особистості – процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті її соціалізації і виховання. Процес розвитку особистості передбачає зміни впродовж життя. Особистість розвивається завжди як індивідуальність [17].

Розподілене лідерство – принцип педагогіки партнерства, що передбачає проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків [39].

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами [44].

Рутини – це необхідні й передбачувані щоденні задачі, які супроводжують навчально-виховний процес. Вони важливі для організованої щоденної роботи класу [10].

С

- Самоосвіта*** – самостійна діяльність суб'єкта, спрямована на оволодіння новими знаннями, уміннями, навичками і вдосконалення набутих, відповідно до свідомо поставленої мети [50].
- Самореалізація*** – одна з основних цінностей життєдіяльності кожної людини, що відображає її прагнення повністю виявити свої здібності, потенціал та реалізувати їх у житті у процесі власної діяльності [65].
- Самостійна робота в початкових класах*** – обов'язковий компонент процесу навчання; вона може використовуватися на всіх етапах уроку. Роль, зміст, тривалість, способи керування самостійною роботою визначаються метою вивчення певного матеріалу, його предметною специфікою та рівнем підготовки школярів [50].
- «Світлофор»*** – інструмент формувального оцінювання. Учитель домовляється з учнями, що вони час від часу будуть подавати незвичні сигнали: якщо під час виконання завдання все зрозуміло і дається легко, то на полі зошита учні малюють зелений кружок; якщо мають якусь перешкоду чи сумнів – жовтий; якщо не знають, як виконувати, – червоний [39].
- Свобода особистості*** – це розумний компроміс між індивідуалізацією та соціалізацією особистості, між її бажаннями, потребами та реальними можливостями, існуючими умовами. Результатом цього є творче самовизначення особистості [65].

- Сертифікація педагогічних працівників*** – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних вмінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи [44].
- Синхронний режим дистанційного навчання*** – передбачає, що всі учасники освітнього процесу одночасно перебувають у веб-середовищі. Синхронний режим дозволяє співпрацювати в режимі реального часу. Перевага синхронного режиму в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час [40].
- Система освіти*** – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними [44].
- Сімейна (домашня) форма здобуття освіти*** – це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти. Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства [44].

- Скрайбінг** – це метод розповіді чи пояснення, що супроводжується паралельним створенням схематичних малюнків, які відтворюють ключовий зміст сказаного. Завдяки залученню цього методу можна, розповідаючи про будь-що, підкріплювати сказане графічно у максимально зрозумілому і привабливому для слухача форматі [13].
- Соціалізація дитини** – процес її залучення до соціального життя, який полягає в засвоєнні системи знань, цінностей, норм, установок, зразків поведінки, притаманних цьому суспільству [65].
- Соціальна і громадянська компетентності** – ключова компетентність. Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття [25].
- Співробітництво** – цілеспрямована, узгоджена й цілісно значуща для суб'єктів спільна діяльність, що приводить до досягнення спільних цілей і результатів; один з головних способів саморозвитку й самореалізації дитини [65].
- Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами** – ключова компетентність. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування [25].

- Спілкування іноземними мовами** – ключова компетентність. Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування [25].
- Статут закладу** – документ, що містить опис основних принципів освітнього процесу, визначає ключові права та обов'язки всіх його учасників [1].
- Стигматизація** – це негативне виокремлення людини або групи людей за якоюсь ознакою, з відповідним набором соціальних негативних реакцій на цю людину або групу людей. При цьому певні характеристики не беруться до уваги [37].
- Сторітелінг** (story – розповідь, історія; tell – розповідати; Storytelling – розповідання історій) – ефективний метод донесення інформації шляхом розповіді зворушливих, повчальних, смішних історій [3].
- Стратегія «Знаємо – Хочемо знати – Дізналися»** – передбачає аналіз учнями власних знань з теми, що буде розглядатися на уроці; постановку власних запитань з цієї теми, які виявляють їх зацікавленість тією чи іншою стороною питання; стислий запис інформації з теми, яку вони отримали на уроці, а також планування власних кроків щодо можливих шляхів навчання [39].
- Суб'єкт** – активна, цілісна, вільна, цілеспрямована та свідома особистість, що виступає ініціатором, учасником та організатором соціальних відносин та різних форм діяльності [28].
- Суб'єкт-** – міжособистісна педагогічна взаємодія, що реалізує

**суб'єктні
відносини**

базову потребу дитини в залученні її до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з учителем, характеризує готовність суб'єктів виховання до взаєморозуміння і взаємоповаги в процесі спілкування і діяльності [17].

Т

**Тематичне
навчання**

– це навчання на основі інтеграції змісту навчального матеріалу з різних навчальних дисциплін навколо однієї теми [10].

**Тематичний
контроль**

– перевірка й оцінювання якості засвоєння учнями структурних основ і взаємозв'язків вивченого матеріалу, їхніх особистісних освітніх надбань з розділу або значної за обсягом теми навчального курсу [15].

**Територіальна
доступність**

– сукупність умов, що сприяють забезпеченню права дитини на здобуття якісної повної загальної середньої освіти за кошти державного та місцевого бюджетів у найбільш доступному і наближеному до її місця проживання закладі освіти [45].

**Типова освітня
програма**

– документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом (стандартом спеціалізованої освіти) для відповідного рівня повної загальної середньої освіти, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (для закладів спеціалізованої освіти - центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать відповідні заклади

спеціалізованої освіти) [45].

Толерантність – прийняття і правильне розуміння багатоманітності культур нашого світу, форм самовияву і способів виявлення людської індивідуальності [50].

T-таблиця – це графічний організатор, вид схеми, за допомогою якої аналізується певна ідея: її переваги та недоліки. В одній половині таблиці записують усі докази, що підтримують ідею, у другій – протилежні [64].

У

Уміння – засвоєний суб'єктом спосіб виконання практичних і розумових дій на основі засвоєних знань і життєвого досвіду [15].

Уміння навчатися впродовж життя – ключова компетентність, здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя [25].

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [44].

Управління – це складна і багатогранна діяльність керівника школи, що має організаційний, педагогічний, соціальний,

психологічний та технічний аспекти; це процес переведення складної динамічної системи (школи) з одного якісного стану в інший [20].

Урок – форма організації навчання, за якої заняття проводить учитель з групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовки впродовж певного часу й відповідно до розкладу [58].

Учасники освітнього процесу : здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти [44].

Учні – особи, зараховані до закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої чи вищої освіти, які здобувають у будь-якій формі початкову, базову середню чи профільну середню освіту [45].

Учнівський колектив – це група учнів, об'єднана загальною соціально значимою метою, діяльністю, організацією цієї діяльності, має органи самоуправління, відрізняється морально-психологічною єдністю, поєднанням особистих і колективних інтересів, динамізмом життєдіяльності [35].

Ф

Фізично-оздоровча – виховання психічного, соціального, духовного здоров'я, що дозволяє вдосконалювати фізичний стан,

діяльність	формувати навички здорового способу життя [43].
Форма організації навчання	– спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі [8].
Форми спілкування з батьками	: батьківські збори; тижневі або місячні інформаційні бюлетені; зустрічі групи батьків; обмін книжками; святкові заходи [39].
Формувальне оцінювання	– інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання [30].
Формування	– це надання певної форми, завершеності процесу становлення людської особистості, досягнення нею рівня зрілості, стабільності. Воно здійснюється під впливом усіх без винятку умов суспільства: екологічних, соціальних, економічних, ідеологічних тощо [35].
Форум	– найпоширеніша форма спілкування вчителя/вчительки й учнів у дистанційному навчанні. Кожний форум присвячений певній проблемі або темі. Модератор/ка форуму реалізує обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднати різні файли певного розміру [40].
Функціональна грамотність	– мінімально необхідний рівень знань і умінь у структурі певної компетентності [15].

X

Хмара слів

– це візуальне відтворення списку слів, категорій чи міток на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. Хмару слів можна згенерувати власноруч, використавши спеціальні програми [13].

Ц

Цикл освітнього процесу

– складова рівня повної загальної середньої освіти, що враховує спільні вікові особливості розвитку учнів в організації їх навчальної діяльності (освітнього процесу) та під час формування змісту освіти [45].

Цифрова освіта

– об'єднання різних компонентів і найсучасніших технологій завдяки використанню цифрових платформ, впровадженню нових інформаційних та освітніх технологій, застосуванню прогресивних форм організації освітнього процесу та активних методів навчання, а також сучасних навчально-методичних матеріалів [26].

Цифровізація

– насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електроннокомунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [26].

Цілепокладання

– це метод навчання, в основі якого лежать планомірні дії учителя і учнів, спрямовані на оволодіння школярами вмінням визначати цілі власної діяльності. Цінність

методу полягає в тому, що він забезпечує: усвідомлення учнем цілей свого навчання; формування вміння визначати ціль на основі результатів рефлексії; вміння визначати репродуктивні, пізнавальні і дослідницькі цілі; вміння надавати цілям реалістичності, значущості і повноти; вміння розширювати ціль, будувати ієрархію власних цілей і завдань; вміння співвідносити свої цілі з цілями інших людей (однокласників, батьків, учителів), школи, суспільства [35].

Цінності

– опосередковані культурою еталони бажаного і належного ставлення особистості до об'єктів матеріальної і духовної діяльності людей, до природи і суспільства; характеризують соціально і особистісно значущі смисли життя людей [4].

Ш

Шкільна медіація

– це метод вирішення конфліктів у школі ненасильницьким шляхом, шляхом переговорів за допомогою нейтрального неупередженого посередника – медіатора [12].

Я

Якість знань

– характеристика результатів засвоєння знань за ознаками повноти, глибини, узагальненості, які виявляються у процесі багатоаспектного аналізу [15].

Якість освіти

– відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх

послуг [44].

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної повної загальної середньої освіти на кожному рівні та відповідає вимогам, встановленим законодавством [45].

Якість повної загальної середньої освіти – відповідність результатів навчання, здобутих учнем на відповідних рівнях повної загальної середньої освіти, державним стандартам [45].

Якість шкільної освіти – інтегральна характеристика функціонування системи, що відображає ступінь відповідності досягнутих освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним і особистісним очікуванням [50].

ТЕРМІНОЛОГІЧНО-ПОНЯТІЙНИЙ ПОКАЖЧИК

А (с. 6-8)

Адаптація	Арт-терапія
Академічна доброчесність	Архітектурно доступна школа
Активізація пізнавальної діяльності учнів	Асинхронний режим дистанційного навчання
Активна професійна позиція	Асистент учителя
Аналіз урока	

Б (с.8-9)

Базова середня освіта	Бортовий журнал
Базовий навчальний план	Буктрейлер
Безпосередня підготовка вчителя до уроку	Булінг (цькування)
Блог	

В (с.9–11)

Веб-квест у педагогіці	Виховна справа
Вертикальні міжпредметні зв'язки	Відеоконференція
Взаємоконтроль	Відповідальність батьків
Взаєморозуміння	Візуалізація
Види контролю	Внутріпредметні зв'язки
Вихованість	Внутрішній простір закладу освіти
Виховання як педагогічна категорія	

Г (с.11–14)

Гармонійний розвиток	Головний результат будь-якого навчального заняття
Гейміфікація	Горизонтальні міжпредметні в'язки
Гендерна рівність	Готовність до шкільного навчання
Гендерні стереотипи	Гра
Гімназія	Громадське самоврядування у

Гнучкість дизайну	сфері освіти
Головна місія психологічної служби в контексті НУШ	Групова навчальна діяльність
Головне завдання педагогіки партнерства	Гуманізація навчання
	Гуманна особистість

Д (с. 14–16)

Демократичний стиль	Діти з особливими освітніми потребами
Дерево цілей і задач	Діяльність
Державні стандарти загальної середньої освіти	«Долоньки»
Дискримінація	Досвід діяльності
Дистанційна форма здобуття освіти	Доступність навчального процесу (у широкому розумінні)
Дитиноцентризм	Дружба дітей

Е (с.16–18)

Екологічна грамотність і здорове життя	Емоційний інтелект
Екологічна культура учня	Емпатія
Електронний освітній ресурс	Естетичний розвиток
Електронний підручник (посібник)	Ефективність
Емоційне тло уроку	Ефективність навчання

З (с. 18–20)

Завдання психологічної служби закладу загальної середньої освіти	Запитання на розуміння
Загальнокультурна грамотність	Зворотний зв'язок
Заклад освіти	Зміст виховання

Запитання на аналіз

Зміст освіти

Запитання на знання

Знання

I (с. 20–23)

Індивідуалізація навчання

Інноваційна культура педагога

Індивідуальна освітня траєкторія

Інноваційний потенціал педагога

Індивідуальна програма розвитку

Інституційний аудит

Індивідуальні освітні потреби

Інтеграція

Індивідуальність

Інтегроване навчання

Ініціативність і підприємливість

Інтерактивна стрічка часу

Інклюзивне виховання

Інформаційно-комунікаційний простір

Інклюзивне навчання

Інформаційно-цифрова компетентність

Інклюзивне освітнє середовище

K (с. 23–26)

Календарний (календарно-тематичний) план

Компоненти ротаційної моделі «Щоденні 5»

Кліпове мислення

Компоненти ротаційної моделі «Щоденні 3»

Ключова компетентність

Корекційно-розвиткові послуги (допомога)

Когнітивні емоції

Коучинг

Коллективна форма роботи

Креативність

Коло вибору

Критичне мислення

Комікс

Кубування

Компетентнісна освіта

Культура поведінки

Компетентність

L (с. 26)

Лепбук

Ліцей

М (с. 26–31)

Математика разом	Метазнання
Математична компетентність	Метод інклюзивного виховання
Математичне письмо	Метод навчання
Матеріали математичного центру	Методи контролю
Матеріали мистецького центру	Мобільність педагога
Матеріали осередку природознавства	Модель навчання «Перевернутий клас»
Матеріали осередку читання і письма	Модельна навчальна програма
Медіація	Модерація
Мета другого циклу навчання	Модернізація освіти
Мета інклюзії в освіті	Модифікація
Мета першого циклу навчання	Молодший шкільний вік
Мета повної загальної середньої освіти	Моніторинг якості освіти
Мета освіти	Мотив навчання
Метавміння	Мультимедійні засоби

Н (с. 31–32)

Навичка	Навчання
Навчальна програма	Науковий світогляд
Навчальне співробітництво	Нова українська школа
Навчальний діалог	

О (с. 32–36)

Об'єкт виховання в національній системі освіти	Основа формування ключових компетентностей
Обізнаність та самовираження у сфері культури	Основна мета інклюзивної освіти
Ознаки ключових компетентностей	Основне завдання асистента вчителя
Опорний заклад освіти	Основні компетентності у природничих науках і технологіях

Освіта	Основні складові Нового освітнього простору
Освітній округ	Особа з особливими освітніми потребами
Освітній омбудсмен	Особистісна (мотиваційна) готовність
Освітній простір у школі	Особистісно-орієнтована освіта
Освітній процес	Особистісно орієнтоване виховання
Освітня галузь	Особистісно орієнтований підхід у роботі з учнями
Освітня діагностика	Особистість
Освітня діяльність	Оцінне судження
Освітня програма	Оцінювання

II (с. 36–41)

Педагогіка партнерства	Поєднання методів навчання
Педагогічна діяльність	Позитивні дії
Педагогічна імпровізація	Показник дієвості громадського самоврядування в школі
Педагогічна інновація	Портфолійне оцінювання
Педагогічна рада	Портфоліо
Педагогічна рефлексія вчителя	Портфоліо учителя
Педагогічне мислення	Початкова освіта
Педагогічне спілкування	Правила поведінки
Педагогічний коучинг	Предметна компетентність
Педагогічний моніторинг	Принципи соціального партнерства
Педагогічний патронаж	Профільна середня освіта
Педагогічний працівник	Процес виховання
Підручник	Психологічна культура
Повна загальна середня освіта	Психолого-педагогічний супровід

P (с. 41–43)

Результати навчання	Розвиток особистості
Рефлексивна позиція педагога	Розподілене лідерство
Робочий навчальний план закладу освіти	Розумне пристосування Рутини

C (с. 43–47)

Самоосвіта	Соціальна і громадянська компетентності
Самореалізація	Співробітництво
Самостійна робота в початкових класах	Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами
«Світлофор»	Спілкування іноземними мовами
Свобода особистості	Статут закладу
Сертифікація педагогічних працівників	Стигматизація
Синхронний режим дистанційного навчання	Сторітелінг
Система освіти	Стратегія «Знаємо – Хочемо знати – Дізналися»
Сімейна (домашня) форма здобуття освіти	Суб'єкт
Скрайбінг	Суб'єкт-суб'єктні відносини
Соціалізація дитини	

T (с. 47)

Тематичне навчання	Типова освітня програма
Тематичний контроль	Толерантність
Територіальна доступність	T-таблиця

У (с. 48–49)

Уміння	Урок
Уміння навчатися впродовж життя	Учасники освітнього процесу
Універсальний дизайн у сфері освіти	Учні

Управління

Учнівський колектив

Ф (с. 49–50)

Фізично-оздоровча діяльність

Формування

Форма організації навчання

Форум

Форми спілкування з батьками

Функціональна грамотність

Формувальне оцінювання

Х (с. 50)

Хмара слів

Ц (с. 51–52)

Цикл освітнього процесу

Цілепокладання

Цифрова освіта

Цінності

Цифровізація

Ш (с. 52)

Шкільна медіація

Я (с. 52–53)

Якість знань

Якість повної загальної середньої
освіти

Якість освіти

Якість шкільної освіти

Якість освітньої діяльності

ПІСЛЯМОВА

В останні роки Україна зазнала системних змін у різних галузях суспільного життя, в тому числі, в освіті. Дані зміни відображено у нормативно-правових документах та конкретизовано у Концепції Нової української школи.

Сучасна соціально-педагогічна ситуація зумовила зміну стратегії, механізмів, змісту, форм і методів організації освітнього процесу на різних рівнях задля забезпечення його ефективності.

Модернізація системи вищої освіти України та сучасні виклики щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти висувають нові вимоги до професійної підготовки педагогів. У процесі професійного навчання якісно змінюється й зміст загальнопедагогічної підготовки здобувачів вищої освіти. В цій роботі необхідно спиратися на класичні основи педагогіки та забезпечувати осмислення майбутніми фахівцями новітніх підходів щодо цілеспрямованого впровадження Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти.

Використання в освітньому процесі закладу вищої освіти педагогічного профілю цього довідкового видання сприятиме підвищенню рівня ефективності проведення навчальних занять із освітніх компонентів загальнопедагогічної підготовки та в процесі позааудиторної роботи майбутніх педагогів.

Сподіваємось, що робота зі словником допоможе майбутнім фахівцям усвідомити систему наукових поглядів на освітній процес у Новій українській школі та успішно реалізувати новітні підходи до змістовної взаємодії із учнями, їхніми батьками або особами, які їх замінюють, та колегами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти. 2019. 240 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/posibniki/abetka%20dlya%20directora.pdf> (дата звернення: 19.02.2022).
2. Бондар В. І. Дидактика : підруч. для студ.вищ. пед.навч.закл. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
3. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 130–135.
4. Варіативність організаційних форм компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, А. Д. Цимбалару, В. О. Мартиненко та інші. Монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/144470912.pdf> (дата звернення: 05.01.2022).
5. Васильківський І. П., Сопівник Р. В. Формування емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку у процесі виховної роботи закладу середньої освіти: результати експерименту. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2019. NVII (85).Issue 208. С. 66–70.
6. Вашків О. П., Вашків Л. П. Використання модерації у сучасному навчальному процесі. *Вища освіта України*. 2008. №4. С. 117–122.
7. Відповідаємо на запитання: усе про модельні навчальні програми для розробників і шкіл. URL: <https://nus.org.ua/questions/vidpovidayemo-na-zapytannya-use-pro-modelni-navchalni-programy-dlya-rozrobnykiv-i-shkil/> (дата звернення: 11.02.2022).
8. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. 4-те вид., стереотип. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
9. Гич Г. М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра*

Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія. : Педагогіка. 2016. Т. 269. Вип. 257. С. 38–42.

10. Глосарій. Он-лайн курс для вчителів початкових класів. URL: [https:// edera.gitbook.io/glossary/organizaciya-klasu/rutyny](https://edera.gitbook.io/glossary/organizaciya-klasu/rutyny) (дата звернення: 10.01.2022).

11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

12. Дацько О., Боченкова В., Якименко В. Шкільна медіація : посібник для шкільних служб медіації. Черкаси, 2019. 24 с.

13. Дев'ять прийомів візуалізації для використання на уроці. Журнал освітнього проекту «На Урок». URL: <https://naurok.com.ua/post/9-priyomiv-vizualizaci-dlya-vikoristannya-na-uroci> (дата звернення: 11.01.2022).

14. Державні стандарти. URL: [https:// mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti) (дата звернення: 15.02.2022).

15. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу: монографія/ О. Я. Савченко та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с.

16. Дубас О. П. Інформаційно-комунікаційний простір: поняття, сутність, структура. URL: [http:// dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26693/22-Dubas.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26693/22-Dubas.pdf?sequence=1) (дата звернення: 13.02.2022).

17. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

18. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ : Освіта України, 2006. 528 с.

19. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с.

20. Інноватика в освіті: короткий термінологічний словник. Для студентів денної форми навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» / укладач Г. В. Товканець. Мукачево: МДУ, 2021.

80 с.

21. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL :<http://mon.gov.ua/content/Нормативно-правова%20база/1-9-74> (дата звернення: 22.02.2022).

22. Карандаш М. М. Портфоліо як фактор професійного становлення молодого вчителя. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка.* 2012. № 8. С. 82–88.

23. «Коло вибору» в навчально-виховному процесі НУШ». URL: <https://vseosvita.ua/library/kolo-viboru-v-navcalno-vihovnomu-procesi-nus-77821.html> (дата звернення: 27.01.2022).

24. Комікс / Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=1449 (дата звернення: 07.02.2022).

25. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL: <http://mon.gov.ua>. (дата звернення: 11.02.2022).

26. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (дата звернення: 26.01.2022).

27. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.

28. Ліннік О. О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співробітництва з молодшими школярами : монографія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. 304 с.

29. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб./ Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2-є вид., випр. і допов. Харків : ОВС, 2002. 400 с.

30. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Богданова А. М., 2009. 404 с.
31. Меморандум співпраці між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, учнями та батьками / ГО «Смарт освіта». URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/ilovepdf_merged.pdf (дата звернення: 11.02.2022).
32. Методичні матеріали «Прийом «Бортовий журнал. Алгоритм роботи». URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicni-materiali-prijom-bortovij-zurnal-algorithm-roboti-71423.html> (дата звернення: 27.01.2022).
33. Мирошник О. Г. Педагогічна рефлексія як чинник вияву творчого потенціалу особистості вчителя. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. Вип. 2. С. 47–57.
34. Модель навчання «Перевернутий клас»: змінюємо освітній процес. Освітній проект «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/post/model-navchannya-perevernutiy-klas-zminyuemo-osvitniy-proces> (дата звернення: 13.02.2022).
35. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Педагогіка, 2003. 354 с.
36. Навчальна програма не має копіювати модельну: щоспільного й різного в цих програмах. URL: <https://nus.org.ua/articles/navchalna-programa-ne-maye-kopiyuvaty-modelnu-shho-spilnogo-j-riznogo-v-tsyh-programah/#:~:text=%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0%203-%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0> (дата звернення: 12.02.2022).
37. Недискримінаційний підхід у навчанні / EducationalEra Студія онлайн освіти для вчителів. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-Studena+Inc+1/courseware/6980a12c177248bbb0fcf38030347f61/becaae374d7744c780475f4a459b9140/?child=first> (дата звернення: 11.01.2022).

38. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 27.01.2022).
39. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
40. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/news/2020/metodichni_recomendazii_dustanciynna_osvita_2020.pdf (дата звернення: 21.02.2022).
41. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання. За ред. О. О. Андрєєва, В. М. Кухаренка. ХНАДУ, Харків : «Міськдрук», 2013. 212 с.
42. Пономарьова Г. Ф., Степанець І. О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях із педагогіки : навч. посіб. з практ. для студ. пед. вищ. навч. закл. Харків : ФОП Шейніна О. В., 2010. 214 с.
43. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія. Харків : Ранок, 2014. 405 с.
44. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.02.2022).
45. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 18.01.2022).
46. Проектування моделі нового освітнього середовища закладу загальної середньої освіти: метод. рекомендації / автори-укладачі: Т. О. Кузьміч, Н. І. Мітяєва. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. 35 с.
47. Психолог у НУШ: радісно та впевнено руш! Путівник психолога в Новій українській школі / заг. ред. Є. В. Афоніна, О. О. Заріцький, Н. В. Міщенко. Краматорськ : Витоки, 2018. 250 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/posibnyky/navchalyni/4._%D0%90%D1%84%D0%BE%D0%BDi%D0%BD%D0%B0_%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%

D0%BE%D0%B3 %D0%9D%D0%A3%D0%A8.pdf (дата звернення: 27.12.2021).

48. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: метод. посібник для вчителів / автори-

укладачі: О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Київ, 2017. 96 с.

49. Розвивальні технології навчання молодших школярів: навч. посібник /уклад.: О. М. Кондратюк, С. Є. Лупаренко, З. І. Шилкунова, І. М. Т олмачова. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2011. 224 с.

50. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ : Грамота, 2013. 504 с.

51. Серпневі конференції – 2018. Дорожня карта «Становлення Нової української школи: перспективи розвитку»: метод.рек. щодо змісту і форм проведення / уклад. : О. В. Половенко, Л. М. Кірішко. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2018. 100 с.

52. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. URL: <http://mon.gov.ua>. (дата звернення: 05.02.2022).

53. Стрига Е. В. Рефлексивна позиція особистості та її значення для формування професійного менталітету майбутніх учителів-гуманітаріїв. URL: https://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/10/stat ti/striga.htm (дата звернення: 05.02.2022).

54. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. Запоріжжя: Запорізький нац.ун-т, 2012. 70 с.

55. Трухін І. О., Шпак О. Т. Основи шкільного виховання : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 368 с.

56. Фамілярська Л. Мобільність сучасного вчителя: теоретико-методологічний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: Педагогіка)*. 2016. № 4 (55). С. 16–20.

57. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

58. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ : Академвидав, 2009. 560 с.
59. Флегонтова Н. М. Словник-довідник термінів педагогічного маркетингу. АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ : Освіта України, 2008. 80 с.
60. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Вид. 2-ге, випр., допов. Львів: «Новийсвіт – 2000», 2019. 264 с.
61. Школа для кожного: посібник / упоряд. Байда Л. Ю. Київ, 2015. 60 с. URL: <https://ud.org.ua/images/pdf/SchoolForEveryone.pdf> (дата звернення: 11.02.2022).
62. Щербина С. М., Щербина І. Ю. Педагогічна позиція та її роль у взаємодії вчителя та учнів на уроці. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими освітніми потребами*. 2010. № 7(9). С. 233–240.
63. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
64. Як і навіщо навчати учнів початкової школи працювати з графічними організаторами. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-navishho-navchaty-uchniv-pochatkovoyi-shkoly-pratsyuvaty-z-grafichnymy-organajzeramy/> (дата звернення: 11.02.2022).
65. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 358 с.

Довідкове видання

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Словник термінів і понять

Укладачі:

Бабакіна Оксана Олексіївна

Толмачова Ірина Миколаївна